

Rác András – Zimmerer Gábor

Választások előtt – a belorusz ellenzékiiség helyzete

A tanulmány a 2010. december 19-re előrehozott belorusz elnökválasztás előtt áttekintést ad a belorusz ellenzék helyzetéről és főbb struktúráiról, a kérdést a közelmúlt történelmének kontextusában mutatva be.

Az ellenzékiiség hagyományai Fehéroroszországban

Fehéroroszország első ellenzékiiségéről viszonylag későn, a 20. század végétől, az ország függetlenné válását követően beszélhetünk. Az ez előtti időszakban – a mai helyzethez hasonlóan – a belorusz vezető politikai elitiek leginkább az elnyomó hatalmakkal szemben határozták meg önmagukat, ám különböző politikai elképzelések, különböző orientációjú csoportok ezeken belül is kialakultak, s ezek az irányvonalak a mai ellenzéki spektrumon is erősen érzetik hatásukat. A jelenlegi ellenzéki viszonyok megértéséhez a 19. század közepéig, az 1863-as lengyel felkelés időszakáig kell visszamennünk.

A mai Fehéroroszország területe egészen az első világháborúig a cári Oroszország egyik tartománya volt, a lengyel és az orosz kultúrkör és politikai törekvések ütközőzónája. A területén élő népesség körében pedig még egyáltalán nem alakult ki egyfajta „belorusz identitás”, az itt élő elitiek között húzódó elsődleges törésvonalat pedig ennek megfelelően a „nyugati” és az orosz orientáció közötti különbözőség jelentette. Ez a törésvonal a mai ellenzéki spektrumra is igen jellemző.

Az első jelentős belorusz politikai alakulat 1903-ban jött létre Belorusz Forradalmi

Hramada néven. Ennek jelentősége abban rejlik, hogy itt jelent meg először szélesebb körű igény és konszenzus az elitiek között egy független Fehéroroszország megteremtésére. A párhuzam itt is fellelhető a 2006-os elnökválasztáson aktív Egyesült Demokratikus Erők párttömörüléssel: a függetlenségre való törekvést akkor és most is az e célon kívüli konszenzusképtelenség anulálta.

A belorusz ellenzék egy – ma elsősorban a Szergej Kaljakin-féle Belorusz Kommunista Pártja által fémjelzett – csoportjának egy további fontos attribútuma a Szovjetunió időszakára vezethető vissza. A kommunizmus mint alternatíva a szovjet éra alatt szerzett beidegződések és a viszonylagos jó gazdasági helyzet, ezáltal a népesség nagy részében megmaradt nosztalgia révén válhatott szignifikánssá. A szovjet vezetés következtelen beloruszpolitikája azonban a kommunista orientáció mellett lehetőséget nyújtott az ezt elvető, nacionalista irányultságú szerveződések megjelenésére is – értve ezen az 1920-as években a belorusz nyelv és a belorusz nyelven folyó oktatás és kultúra központi támogatását, majd ennek ellentettjeként a nacionalizmus elnyomására tett erőfeszítéseket. Ma ezt a nacionalista, belorusz identitástudatot hangsúlyozó irányvonalat Lavon Barcsevszki és a Vincsuk Vjacorka

által képviselt nemzeti érzelmű Belorusz Nemzeti Front (BNF) vezet.

Politikai küzdelmek és ellenzékiesség az átmenet időszakában

A ma létező belorusz ellenzéki struktúra alapja az eddig említett történelmi körülmények hatásának következményeként, a Gorbacsov által beindított glasznoszty és peresztrojka idején kezdett kirajzolódni. Az 1986-os csernobili atomkatasztrófa és a kurapatyi erdőben fekvő tömegsírok felfedezése szolgáltatta a közvetlen előzményét a posztszovjet Fehéroroszország több meghatározó politikusa előtérbe kerülésének.

Sztanyiszlav Suskiewicz, a kommunista rendszer éles kritikusa a belorusz parlament elnöke lett, míg Zianon Paznyakot a BNF – mely szervezet ebben az időben jelentős ellenzéki tevékenységet folytatott – első elnökévé választották 1989-ben. A nemzeti holdudvar főbb figurái, mint például Nil Hilevics és Vaszil Bikov, nagy számban tevékenykedtek az irodalomban, ami jelzi, milyen jelentős volt körükben a belorusz nyelv, ezen keresztül a belorusz kultúra és identitás erősítése az ekkor meghatározó kommunista erőkkal szemben. Ez főleg annak fényében jelentős, hogy az 1990. márciusi választásokat követően alig tíz százalékot tett ki az ellenzék aránya a Legfelsőbb Tanácsban, mivel a népesség túlnyomó többsége a szovjet létet tekintette alapvetőnek egy nemzeti alapokon nyugvó Fehéroroszország helyett. Bár a BNF súlya a törvényhozásban sokkal erőteljesebbnek bizonyult, mint amit számaránya lehetővé tett volna, radikális politikai változást eredményező népi mozgalmat – a már említett okokból kifolyólag –

nem sikerült létrehozni. Így tehát a Belorusz SZSZK politikai palettáját tekintve egy, a törvényhozásban megkerülhetetlen, ám jelentős népi támogatással nem rendelkező nacionalista ellenzékkel, és az emberek túlnyomó támogatását élvező kommunista vezetéssel állt az 1991-ben bekövetkező függetlenség küszöbén.

A függetlenség előestéjén és az ezzel együtt járó alapvető változások kapujában a belorusz történelem folyamán lezajló egymással ellentétesen ható folyamatok ellentmondásos belső viszonyokat eredményeztek. Hiányoztak a feltételek egy stabil, plurális pártrendszerrel rendelkező demokrácia kiépítéséhez. A kulturális és nemzeti motívumok gyenge vonzerejével állt szemben a kommunizmus és a szovjet időszak iránti nosztalgia. A múltbéli beidegződések, az intézményi háttér pedig nem volt képes ösztönözni a valódi politikai fejlődést. Más szóval, bár a politikai alternatívák jelen voltak, de nem volt olyan mobilizációs erejük, hogy az egyébként nyitott – ám szkeptikus – polgárokat meg tudják szólítani. (Ez a választói hozzáállás előrevetíti Lukasenکو elnök hatalomra kerülésének körülményeit is.)

A többpártiság eljövetelekor a centrum és a periféria, a vidék és a város konfliktusa bizonyult a legerősebbnek. További fontos jellemző volt az egyenlőtlenség a kialakult ellenzéki irányultságok között. A központi problémák a szabadság, a Moszkvától való függetlenség és a már említett régiók–főváros kérdéskörében merültek fel. Ezek alapján alakult ki egy baloldali–jobboldali tengely, melynek az egyik végén a Szovjetuniót és az orosz integrációt pártolók, a másikon a nacionalisták, liberálisok, demokraták álltak. Ez a tengely nagyjából változatlan maradt az 1994-es elnökválasztásig.

A bal- és jobboldali pólus között a következő főbb pártok és mozgalmak voltak je-

len a rendszerváltó Fehéroroszország politikai palettáján: a demokratikus ellenzék legkorábban alakult és legjelentősebb pártja a már említett BNF, a Belorusz Nemzeti Front. A liberális szabadgondolkodó küldöttek az 1990-ben alakult Egyesült Demokrata Pártba tömörültek Alexandr Dobrovolszkij vezetésével. 1991-ben alakult a liberális mezőgazdasági dolgozók pártja, a Belorusz Paraszt Párt; ugyanebben az évben a radikálisabb Belorusz Nemzeti Demokrata Párt és a Belorusz Keresztény-Demokrata Unió. Az 1991-es pártalakítási hullámban alakult az oroszbarát, de piacgazdaságot támogató Demokratikus Belorusz nevű mozgalom is, ám ennek támogatóit részben magához vonzotta a később megnövekedett jelentőséggel bíró Egyesült Polgári Párt. Meg kell említenünk továbbá kisebb, ám nem kevésbé jelentősebb pártokat és mozgalmakat, mint például a Gennagyij Karpenko vezette, erősen nemzeti Népi Egyetértést, az ellentétes póluson pedig a szláv népek integrációját célzó Szláv Uniót. 1992-ben alakult a Szemjon Szarecki vezette Agrárpárt. Balközépen a Liberális Demokrata Párt helyezkedett el, Szergej Gajdukevics irányításával. A spektrum bal szélén pedig a kommunista utódpart, a Belorusz Kommunista Párt állt, mely több kisebb szélsőbaloldali párt és mozgalom ernyőszerzetévé vált az 1993–1994-es időszakban. (Ekkor még magába foglalta a később ellenzéki hangot megütő Belorusz Munkapártot is.)

Elméletben a főbb törésvonalak mentén elhelyezkedő pártstruktúrával kialakulhatott volna jelentős verseny a pártok között a polgárok megnyeréséért, viszont a társadalmi érdektelenség és szkepticizmus végül a kezdeti parlamentarizmust a prezidenciális berendezkedés irányába terelte.

Lukasenko hatalomra kerülése

Az 1991. augusztus 19-i moszkvai puccskísérlet után a kommunista dominanciájú belorusz parlament Vjacseszlav Kebics miniszterelnök vezetésével augusztus 25-én deklarálta a Belorusz Köztársaság függetlenségét. A nemzeti ellenzék szorgalmazására visszaállították a történelmi fehér–vörös–fehér zászlót, valamint a régi, a litván nagyfejedelemség korszakát idéző címet is. A Gorbacsov elleni puccs pártján álló Nyikolaj Gyementyjejnek, a Belorusz Legfelsőbb Tanács elnökének eltávolítása után helyettese, Sztanyiszlav Suskiewicz válhatott a parlament elnökévé 1991 szeptemberétől. Az így megnövekedett befolyású ellenzéki liberálisok és nacionalisták követelték ugyan a Legfelsőbb Tanács feloszlását célzó népszavazás kiírását, ám ezt a konzervatív többség elutasította. A kommunisták viszont beleegyeztek abba, hogy a választásokat egy évvel korábban, 1994-ben tartsák meg.

A kormányerők és az ellenzék „húzd meg, ereszd meg” típusú rivalizálása viszont továbbra is fennállt. Míg Suskiewicz szorgalmazta a reformokat, addig a Kebics-féle konzervatív vezetés csak részben teljesítette ezeket az igényeket, kihasználva minden lehetőséget a fennálló status quo megőrzésére. Kettejük és az általuk képviselt irányvonalak utolsó összecsapására 1994 januárjában került sor. Kebics átveszelt egy ellenzék által kezdeményezett bizalmatlansági szavazást, válaszul leváltotta Suskiewiczet parlamenti tisztségéről, és helyére Meccsiszlav Hribet ültette (aki ma a Szociáldemokrata Hramada tagja).

A folyamatos belpolitikai küzdelmek, a stabilitás hiánya és az átmenettel járó gazdasági nehézségek miatt megnövekedett társadalmi elégedetlenségre reagálva – és persze saját karrierjének egyenge-

tése érdekében is – Kebics elérte, hogy a Legfelsőbb Tanács 1994 tavaszán létrehozta az elnök tisztségét. Az elnököt a lakosság közvetlenül választotta, és személyében egyesítette az állam- és kormányfő szerepét.

A júniusban lezajlott, lényegében teljesen demokratikus, kétfordulós választáson viszont meglepetésre egy párton kívüli jelölt, Alekszandr Lukasenko diadalmaskodott a szintén induló Kebiccsel és Suskieviccsel szemben. A két emblemikus vezető kudarcában minden bizonnyal nagy szerepe volt az állandó politikai küzdelmekbe belefáradt választók kiábrándultságának is. Lukasenko az átmenet időszakában azzal vált híressé, hogy a Legfelsőbb Tanácsban egyedülként szavazott a Szovjetunióból való kiválás ellen, később pedig a kormányzati visszaéléseket feltáró Antikorrupciós Bizottság vezetőjeként szerzett széles körű társadalmi elismertséget. Győzelme teljesen új fejezetet nyitott Fehéroroszország történelmében, s így mind összetételi, mind érdekérvényesítési szempontból a belorusz ellenzék belső viszonyaiban is.

„Európa utolsó diktatúrája” és az ellenzékiiség

Lukasenko hatalmának biztosítása és programjának zavartalan megvalósítása céljából – elnöki jogköreivel visszaélve – fokozatosan bontotta le az amúgy is kezdetleges szinten lévő demokratikus intézményrendszer alapjait. Intézkedései katasztrófális hatással voltak a független médiára és az ellenzéki pártokra, mozgalmakra egyaránt. Az ellenzék ellehetetlenítése a politikai intézményrendszer átalakításán keresztül is folytatódott. Az ezt célzó 1995. májusi és 1996. novemberi antidemokrati-

kus referendumok – melyeknek a szavazásra bocsátását az ellenzéki küldöttek Pozniak vezetésével éhségstrájkjal is próbálták akadályozni – legfontosabb intézkedései közé tartozik a parlament feloszlásának elnöki jogkörbe való helyezése, valamint az ellenzék, a civil társadalom és a független sajtó aláásása különböző közvetett intézkedésekkel – például diszkriminatív igazságszolgáltatással.

Az ellenzék az új körülményekre reagálva kísérletet tett arra, hogy újraszervezze magát. A Lukasenko által 1996-ben feloszlott Legfelsőbb Tanács küldöttei nemzetközi elismerést kiváltva földalatti szervezetként folytatták üléseiket, mint az egyetlen legitim Belorusz Parlament. Az emberi jogok védelmében pedig megalakult – a csehszlovákiai Charta '77 mintájára – a Hartyija '97 mozgalom. 1996-ban és 1997-ben az ellenzéki erők képesek voltak nagyszabású tömegdemonstrációk szervezésére is, amelyeket azonban a rohamrendőrség könnyörtelenül szétvert. Az ellenzéki szervezetek 1999 januárjában – Lukasenko hivatali idejének az 1994-es alkotmány szerinti lejártakor – „földalatti”, nem hivatalos elnökválasztást is tartottak, melyet végül a jelöltek és Viktor Hancar, a Központi Választási Bizottság vezetője közötti konfliktus miatt érvénytelenítettek. Ugyanebben az évben több prominens ellenzéki vezető esett áldozatul emberrablásoknak, mint például az említett Viktor Hancar és a volt belügyminiszter, Jurij Zaharenko, vagy halt meg gyanús körülmények között, mint Gennagyij Karpenko.

Lukasenko 2001-es „újraválasztását” követően tovább fokozta a nyomást az ellenzéki és civil szférán, valamint a megmaradt független médián, jelentősen korlátozva az autonómiájukat. A 2004-es harmadik referenduma után száznál is több civil szervezet és több tucat ellenzéki médium betiltá-

sára került sor. A parlamenti választásokon a megmaradt pártok jelöltállítását technikai és adminisztratív eszközökkel rendre lehetetlenné tették, ha mégis szerepelhetett a szavazólapon néhány ellenzéki jelölt, a bejutásuk akkor is esélytelen volt. Az alsóházi választásokon a 110 mandátum nagy részét rendre párton kívüliek, a „civil társadalom képviselői” nyerik, az állandó jelleggel bejutó pártok, így a Belorusz Kommunista Párt és az Agrárpárt pedig Lukasenکو támogatói köréhez tartoznak. Egyedüli „(dísz)ellenzékiként” pedig rendre mandátumot szerez Szergej Gajdukevics, a Liberális Demokratá Párt vezetője.

Az effektív ellenzéki működést befolyásoló (gátló) további tényező az ellenzéki pártok és vezetőik mély megosztottsága, kooperációs képességük hiánya, illetve csekély mértéke. A belorusz ellenzék legjelentősebb együttműködési kísérlete az Egyesült Demokratikus Erők (EDE) egységfrontjának formájában realizálódott a 2006-os elnökválasztás előtt. Az együttműködésben részt vevő pártok a Lavon Barcsevski vezette BNF, Anatolij Lebegyko Egyesült Polgári Pártja, a Lebegykoval szemben a 2006-os EDE-elnökjelöltséget megszerző Alekszandr Milinkievics vezette „A Szabadságért!” mozgalom, a belső viszályok sújtotta Ljavkovics vezette Belorusz Szociáldemokrata Párt, valamint a szövetség negyedik nagy pártja, a Belorusz Kommunista Pártja. Az egységfront ugyan a 2006-os elnökválasztáson ki tudott állítani közös jelöltet Milinkievics személyében, de a pártok közötti ideológiai szakadékok, a hatalmi harcok, személyi aspirációk, valamint fontos kérdésekben megmutatózó döntésképtelenség a további együttműködés hatékonyságát nagymértékben csökkentette.

A három hagyományosnak tekinthető, többé-kevésbé nemzeti elkötelezettségű

ellenzéki erő mellett ugyanis a szövetség tagja volt, mint láttuk, a Lukasenکو-rendszert „balról előző”, ám ennek ellenére nyugatbarátnak tartott Kaljakin-féle kommunista párt is. Továbbá kezdetben nyolc ellenzéki politikus jelöltette magát Lukasenکوval szemben, akik közül öten idővel visszaléptek a közös ellenzéki elnökjelölt, Alekszandr Milinkievics javára. Nem meglepő módon versenyben maradt a „díszellenzéki” Gajdukevics, arra viszont már kevesebben számítottak, hogy az ismert szociáldemokrata politikus, a Belorusz Szociáldemokrata Párt elnöke, volt miniszter, a korábban a Minszki Állami Egyetem rektori posztját is betöltő, így a belorusz elittel jó kapcsolatokat ápoló Alekszandr Kazulin sem lépett vissza. Ráadásul Kazulin tudatosan törekedett a radikális megnyilatkozásokra és akciókra, ami éles ellentétben állt a Milinkievics-féle ellenzékiek mérsékelt, szabálykövető magatartásával.

A választási kampány során Kazulint sokan azzal vádolták, hogy orosz érdekeket szolgálva egyszerre törekszik a valódi ellenzék megosztására és arra, hogy Lukasenkóra nyomást gyakoroljon. A vádat nem az ellenzék által indított vizsgálat követte, hanem hivatalos büntetőeljárás, melyben Kazulint a választások után rendezavarásért öt és fél évre bebörtönözték. Fogsága alatt riválisai leváltották pártja elnöki posztjáról, 2006. október-novemberében pedig döbbenetes, negyven napnál is hosszabb éhségstrájkjal tiltakozott a fennálló rendszer visszaélései ellen. Ennek hatására az EU Kazulint hivatalosan is politikai fogolynak nyilvánította, és követelte a szabadon bocsátását. A politikust 2008 februárjában először csak ideiglenesen helyezték szabadlábra, hogy részt vehessen rákban elhunyt felesége temetésén, végül 2008 augusztusában szabadult. Noha Kazulin 2006-os motivációi és pontos céljai

máig nem ismertek, a mai napig fontos figurája a belorusz ellenzéki politikának, bár a 2010-es választáson nem vesz részt.

A belorusz ellenzékiesség helyzete a 2010-es elnökválasztás előtt

Jelenleg nem érzékelhető semmiféle olyan jellegű összefogás az ellenzék erői között, mint amilyen a 2006-os választásra létrejött Egyesült Demokratikus Erők volt. Részen a 2006-os kudarc, részben pedig az azóta eltelt négy év eseményei szétzilálták – és egyszersmind differenciálták – a belorusz ellenzékét. A belpolitikai háttér ismeretéhez fontos megérteni, hogy az emberi és demokratikus szabadságjogok helyzete egyáltalán nem javult Fehéroroszországban az elmúlt négy esztendőben, noha 2007–2008-ban volt egy átmenetileg enyhébb időszak.

Ha az időbeli politikai változásokat számszerűsítve kívánjuk vizsgálni, többféle lehetőség is rendelkezésre áll. Az *Economist Intelligence Unit* által két évente kibocsátott *Democracy index* szerint 2006-ban Fehéroroszország a 128. helyen állt 3,34 ponttal a tízes skálán, 2008-ban pedig a 132. helyre csúszott vissza, miközben szintén 3,34 pontra értékelték. A rendszer alapvető jellege tehát nem változott ebben a három évben. (A 2010-es adatok

még nem érhetőek el.) A *Freedom House* évente elkészített *Freedom in the World* felmérése szintén azt mutatja, hogy a rendszer jellegében nem történt érdemi változás.

Mindazok a külföld felé liberálisnak kommunikált intézkedések, amelyeket a belorusz kormány az utóbbi néhány évben végrehajtott, valójában csak eseti jellegűek voltak, strukturális változásokkal nem jártak. Egyszerűen fogalmazva: az, hogy a rezsim *egy adott időpontban* szabadon engedte a politikai foglyokat, mint az 2008 nyarán történt, még nem jelent garanciát arra, hogy *később* nem kerülnek újra börtönbe emberek politikai okokból, amint azt 2009-től kezdve ismét látjuk. Másik példa lehet az ellenzéki sajtóval és tüntetésekkel szembeni fellépés: attól, hogy a rendőri erők esetleg nem vernek szét egy tüntetést, vagy nem dúlják fel egy-egy ellenzéki újság szerkesztőségét, még nem változik úgy a jogszabályi környezet, hogy ezt később ne tehessék meg. Annak ellenére sem történt előrelépés, hogy közben az ország javított a kapcsolatain az Európai Unióval, bekerült többek között a Keleti partnerség-programba, és külpolitikájának hangsúlyos elemévé vált a nyugati kapcsolatok építése is, természetesen az orosz irányú megtartása mellett.

Ilyen körülmények között egyáltalán nem meglepő, hogy a belorusz ellenzék nem

A politikai és polgári szabadságok helyzete Fehéroroszországban, 2006–2009

	Politikai jogok	Polgári szabadságok	Státusz
2009	7	6	Nem szabad
2008	7	6	Nem szabad
2007	7	6	Nem szabad
2006	7	6	Nem szabad

A *Freedom House Freedom in the World* indexe alapján. (A skálán az 1 a legszabadabb, a 7 pedig a legkevésbé szabad értéke.)

tudta fenntartani a 2006-os összefogást. Az ellenzéki erők közötti együttműködést az sem segíti, hogy noha eredetileg az elnökválasztást csak 2011 elején kellett volna megtartani, a belorusz parlament – amely teljesen Lukasenko befolyása alatt áll – szeptember közepén úgy döntött, hogy a választást előrehozzák 2010. december 19-re. A döntéssel a fő cél az lehetett, hogy az elnök még azelőtt nyerje el újabb mandátumát, hogy a következő évre várható magasabb orosz gázár negatív hatásait megérezné a lakosság, és ez kihatna Lukasenko választási szereplésére is. Emellett a december 19-i választás azt is lehetővé teszi, hogy az év végén esedékes újabb – és az ország kritikus gazdasági helyzete miatt minden eddiginél nagyobb tétre menő – orosz–belorusz „gázháborúban” az elnök már megújított, erős mandátummal szerepelhessen. Továbbá az előrehozott választásokkal az ellenzék is hátrányba került, hiszen majdnem két teljes hónappal kevesebb idejük maradt megszervezni valamiféle összefogást Lukasenko ellen. Mindezek mellett a december közepi időpont azért is kedvező a rezsim számára, mert időjárásai okokból ilyenkor nem kell elhúzódnó, nagy létszámú tüntetésekkel számolni. Ráadásul az általában erősen kritikus nyugati országok közvéleményét is lefoglalja majd a karácsonyi készülődés, hiszen a választásra épp aranyvasárnap kerül sor.

Jelenleg a belorusz ellenzék erői sokkal széttagoltabbak, mint a Lukasenko-korszak másfél évtizede alatt eddig bármikor. A decemberi választásokra a szeptember 24-i határidőig nem kevesebb, mint 16(!) jelölt regisztráltatta magát. Ha ebből kivonjuk Lukasenkot és a menetrendszerűen „ellené” ismét elinduló Gajdukevicsét, az látszik, hogy tizennégy nem kormánypárti politikus kísérli meg össze-

gyűjteni a jelöltséghez szükséges száz-ezer támogató aláírást október 29-ig. Erre azonban csak néhányuk lesz képes, míg a 14 jelölt döntő többsége várhatóan – hasonlóan 2006-hoz – most is vagy visszalép majd az esélyesebb indulók javára, vagy elegendő támogató szavazat hiányában egyszerűen kiesik.

Mint arra a www.charter97.org weblapon szeptember 30-án megjelent írásában David Kramer rámutat, a begyűjtött támogató aláírások száma alapján a pillanatnyilag legerősebb ellenzéki jelölt a 64 éves költő, a belorusz írószövetség volt elnöke, Vlagyimir Nyekljajev, aki a „Mondd ki az Igazságot!” civil mozgalom elindítója és vezetője. Nyekljajevet azonban számos ellenzéki a Kreml emberének tartja, és senki sem volt hajlandó találkozni vele, hogy megvitassák egy esetleges szövetség lehetőségét.

Esélyesebbnek tűnik nála a volt külügyminiszter-helyettes, Andrej Szannyikov, aki ráadásul bírja mind Sztanyiszlav Suskiewicz, mind pedig a *Narodnaja Volja* ellenzéki lap és a Charter-97.org hírportál támogatását, mely utóbbinak egy időben szerkesztője is volt. Szannyikov a vezetője az „Európai Belarusz” polgári kampánynak. Több internetes szavazás szerint is Szannyikov a legnépszerűbb ellenzéki jelölt, azonban az ilyen szavazások értékelésénél figyelembe kell venni a leadott összes voksok roppant alacsony számát. Tipikusan alig néhány ezer ember szokott ezeken a szavazásokon részt venni, az eredmény tehát nem tekinthető országos szinten reprezentatívnak.

A demokratikus ellenzék talán legszélesebb körben ismert és elismert, bár eredménytelensége miatt sokat krizizált figurája, a 2006-ban egységes ellenzéki jelölként induló Milinkievics nem vesz részt a voksoláson. Álláspontja szerint a rezsim

antidemokratikus intézkedései miatt ez nem lesz valódi választás, így tehát fölösleges részt venni rajta, és ezzel legitimálni. Viszont ennek ellenére nem marad teljesen távol: szeptember 22-én a Milinkievics-féle „A Szabadságért!” mozgalom, Alesz Mihalevics „Mozgalom a Modernizációért” csoportja, az Alekszej Janukievics vezette Belorusz Nemzeti Front és a Belorusz Zöldpárt képviselőiben Aleh Novikov közösen létrehozták a Belorusz Választás (BV) nevű polgári kezdeményezést. A BV markánsan európai irányultságú, kiáll a demokratikus és piaccgazdasági reformok szükségessége mellett. A szervezet fő képviselője Milinkievics.

A BV potenciáljának megítélésekor két tényezőt mindenképp figyelembe kell venni. Egyrészt Milinkievics „A Szabadságért!” mozgalmának több ezer olyan, többségében fiatal támogatója van, akik bár formálisan nem kötődnek a mozgalomhoz – az ilyesmi nyilvánvaló veszélyekkel jár –, mégis hajlandók tenni érte, jelen vannak tüntetéseken, tiltakozó megmozdulásokat, kampányokat szerveznek stb., a szervezetnek tehát az alacsony taglétszám ellenére is van bizonyos tömegtámogatottsága. Másrészt, noha maga Milinkievics nem indul a választáson, Mihalevics megméretteti magát. Az, hogy az október 29. után „letisztuló” ellenzéki mezőnyben a BV végül kit támogat, jelentős hatással lehet az ellenzéki jelöltek erőssorrendjére – még ha a választás végeredményére nem is feltétlenül.

Az orosz faktor

A mostani elnökválasztási kampány azonban nem az ellenzéki erők széttagozottságában különbözik leginkább az előzőektől, hanem a korábban már említett differenci-

álódásban. Az európai irányultság mellett ugyanis markánsan megjelent az orosz pólus is az ellenzéki diskurzusban. Nyilvánvalóan nem függetlenül attól, hogy Moszkvában is nagyon erős az elégedetlenség Lukasenkóval szemben, s a mérvadó belorusz ellenzéki elnökjelöltek közül többen is folyamatosan hangsúlyozzák az Oroszországgal való jó viszony fontosságát. Nemcsak a sokak által Kreml-bérencként aposztrofált Nyekljajev nyilatkozik így, de hasonló véleményen van Szannyikov, valamint a korábban ellenzéki irányultságú közgazdászként elismerést szerzett és a választáson szintén elinduló Jaroszlav Romancsuk is. A nyár folyamán mindhárman jártak Moszkvában, ahol a Duma több képviselőjével is találkoztak, Kazulin pedig még 2009 folyamán tett ilyen jellegű látogatást.

Ezzel együtt nem látszik azonban, hogy Oroszország hasonlóan direkt módon avatkozna bele a belorusz elnökválasztás folyamatába, mint tette azt 2004 őszén-telén Ukrajnában, a „narancsos forradalom” előtt. Nincs egy olyan ellenzéki elnökjelölt sem, aki kizárólagosan élvezné Moszkva támogatását. Az orosz lépések inkább Lukasenko gyengítésére, mintsem egyik vagy másik kihívójának kifejezett erősítésére irányulnak. Az elnöknek ugyanis pillanatnyilag nincs valódi alternatívája sem egyik, sem másik oldalon. Nincs olyan „belorusz Juscsenko”, aki mögött ott állna a teljes demokratikus ellenzék, nincs az ellenzéknek országos tévécsatornája, 2006-hoz képest jelentősen csökkent a külföldi támogatások összege is stb. Ráadásul Moszkva politikai okokból nem léphet fel túlságosan erősen Lukasenko ellen, hiszen Fehéroroszország az egyetlen közeli katonai szövetségese Oroszországnak, és tagja az idén nyáron létrehozott orosz–belorusz–kazah vámunióknak is. Ennyire

„rendszeren belüli” taggal szemben pedig csak korlátozott erővel lehet fellépni anélkül, hogy az magát a rendszert veszélyeztetné.

Számos szakértő – köztük érdekes módon maga Romancsuk is – azt a forgatókönyvet valószínűsíti, hogy a jelenlegi feszült viszony ellenére az orosz vezetés a választások után végül megállapodik majd Lukasenkóval. Ennek a jövődöbéli megállapodásnak nyilvánvalóan kulcseleme lesz majd az új gázár, Abházia és Dél-Oszétia „függetlenségének” esetleges belorusz elismerése, és Fehéroroszország szerepe az orosz–belorusz–kazah vámunióban. A jelenlegi politikai manőverek főképp azt a célt szolgálják, hogy ehhez a majdani megállapodáshoz teremtsenek kedvezőbb

feltételeket egyik vagy másik fél számára. A belorusz demokratikus ellenzék pedig csak epizódszereplő ebben a játszmában, érdemi esélye a politikai változásoknak egyelőre nincs.

Kérdéses persze, hogy ez az előrejelzés mennyire bizonyul pontosnak. Az ellenzékiek többsége arra számít, hogy Lukasenko nem lesz képes az első fordulóban nyerni, ha pedig mégis ilyen eredmény születne, az Minszkben bizonyosan nagy tüntetéseket váltana ki, amelyek hatását azonban a fenti körülmények ismeretében ismét csak hiba volna túlbecsülni. Mindenesetre a startpisztoly eldőrdült – és bár a verseny végeredménye sejtethető, lefolyása ennek ellenére biztosan tartogat izgalmakat. ■

Irodalom

О́і і н́д́ре́уі́р' е́іе́ч́н́ч' Д́і н́д́ба́е́ч́е́ч' А́іе́р́д́о́н́у д́і а́у́а́і́д́ре́ ч' д́д́іа́і а́і́і́ч́і́ д́і́н́д́ба́е́ч́е́і́і́н́е́ч́о́ д́і́о́ і́д́і́і́а́о́е́і́а́.

www.rec.gov.by

Belarusian Yearbook 2009. http://www.belinstitute.eu/images/doc-pdf/BY_2009_engl.pdf.

www.belta.by.

www.naviny.by.

www.charter97.org.

<http://en.milinkevich.org/>.

www.rferl.org.